

Erdélyi Mónika

„EMLÉKEZZETEK SOKSZOR E' NAPRA, ÉS IMÁDJÁTOK ISTENT”

Március 15. emlékének megszerkesztése 1849-ben

A magyar történelmi emlékünnepek közül március 15-e jelenkori és múlt századi megünnepléseit kívánom tanulmányozni. Az elemző munkát az első, az 1849-es évforduló taglalásával kezdtem el. Megállapításaimat a *Belvedere Meridionale* XII. évfolyamának 1-2. számában összegeztem. Tanulmányomban azt vizsgáltam, hogy a szabadságharc ideje alatt mi mindent jelentett március 15-e az akkor élőknek. Másrészt pedig az 1849. évi ünnepségek megszervezéséről és az ezeket az ünnepségeket átható és felépítő szimbólumokról próbáltam összefoglaló képet adni. Jelen munkámban ugyanezen forrásokat másféle szempont szerint elemzem: 1848. március 15. emlékének megszerkesztését vizsgálom az 1849. évi március 15-i ünnepségek kapcsán.

Tudomásom szerint a március 15-i ünnepségek történetének néprajzi szempontú feldolgozása még nem történt meg. Március 15-e, mint ünnep történetével foglalkozó hazai szakirodalomból Gyarmati György¹ és Gerő András² munkáit kell kiemelni. Az előbbi március 15-e politikátörténetének összefoglalására vállalkozott, az utóbbi a sajtóanyag, mint forrás révén kívánta elemezni a centenáriumi ünnepkört. Gerő András munkáiban többször is vázolja március 15-e történetét, de csak röviden és az ünnepségeket nem írja le. Szabó Róbert³ az 1948. évi budapesti ünnepségek megszervezését s lebonyolítását mutatja be tanulmányában. Néprajzi szempontú írások közül megemlítenők: Hofer Tamás⁴ az 1989. évi budapesti, Bodó Júlianna⁵ pedig az 1995. évi csíkszeredai március 15-éről írt cikket. Plainer Zsuzsa⁶ az 1998. évi nagyváradi ünnepséget elemzi, Feischmidt Margit és Rogers Brubaker⁷ pedig '48 százötven éves évfordulóját vizsgálja Magyarországon, Romániában és Szlovákiában. Horváth György⁸ és Némedi Dénes⁹ sajtótermékeket elemeznek egy-egy tanulmányban.

---

¹ Gyarmati 1998.

² Gerő 1993., 1998.

³ Szabó 1998.

⁴ Hofer 1992.

⁵ Bodó 1995.

⁶ Plainer 2001.

⁷ Feischmidt – Brubaker 1999.

⁸ Horváth 1996.

⁹ Némedi 1997.

Az 1848. március 15. emlékének megszerkesztését elemző munkám során korabeli sajtóorgánumokra és ünnepi beszédeket közlő aprónyomatványokra hivatkozom. Beszámolóm első részében arról kívánok szólni, hogy kik és hányféleképpen emlékeztek és emlékeztettek 1849. március 15-én az egy évvel azelőtt történtekekre. Az emlékezet megszerkesztésének egyik formája a szabadságharc szakralizálása. Tanulmányom második részében erről szólnék részletesebben.

A történelmi emlékűnnep legfőbb funkciói

Egy történelmi emlékűnnepnek – mint az nevében is benne foglaltatik – kifejezetten a visszaemlékezés a fő rendeltetése. Hogy konkrétan mi mindenre kell visszaemlékezni, s hogy miért, az sok mindentől függ. Általánosságban véve viszont röviden fölvázolhatjuk, hogy egy történelmi emlékűnnepnek milyen funkciói vannak.

Egyrészt egy ilyen ünnep magában hordozza elhalt embertársaink iránti tiszteletünket példaértékű tetteikért, és ez felkeltheti bennünk az emberi mulandóság s halhatatlanság gondolatát is. Másrészt az ünnep kiválthatja a folyamatosság érzetét is, hiszen olyan értékekre emlékeztet, melyek túléltek és még túlélhetnek embereket, sőt generációkat. Ez által összeköti a jelent a múlttal, ugyanakkor fölbresztheti, illetve ébren tarthatja a jövőbe vetett hitet is. Így biztatást, ösztönzést is jelent. Harmadrészt a történelmi emlékűnnep a közösséghez tartozás hangsúlyozásának, az identitás megerősítésének egyik leghatásosabb eszköze. „Az igazodás az értékek elfogadását jelenti... a hagyományok vállalásával a csoporthoz tartozást tudatosítjuk.”¹⁰ Negyedrész a történelmi emlékűnnep a fennálló rendszer igazolását, legitimálását is elősegítheti, hiszen „a szimbólumoknak igazolás céljából történő segítségül hívása... hatásos eszköz lehet arra, hogy egy másik személy viselkedését befolyásoljuk.”¹¹ És végül arról sem szabad megfeledkezni, hogy a szimbolizáció egy folyamat. Mégpedig olyan folyamat, amelyben állandóan újratermelődik – a társadalmi használat által – a létrehozott jelentés.¹² Így a történelmi emlékűnnep alkalmat adhat arra is, hogy átértelmezzük a dolgokat, sőt még arra is, hogy visszamenőleg átírjuk – újból és újból megkonstruáljuk – a történelmet.

Összegzésként azt lehet mondani, hogy a történelmi emlékűnnep elsődleges célja, funkciója a társadalom által elfogadott érték- és normarendszer hatékonyságának biztosítása, az új nemzedékek által történő feltétel nélküli elfogadtatása,¹³ a társadalmi emlékezet megszerkesztése és a társadalom mozgósítása.¹⁴ Hiszen március 15-e is olyan értéktartalmak hordozójává vált, amelyek képesek a tömegeket mozgósítani.¹⁵

---

¹⁰ Hoppál – Niedermüller 1983. 276.

¹¹ Firth 1983. 195.

¹² Hoppál – Niedermüller 1983. 266.

¹³ Hoppál – Niedermüller 1983. 276.

¹⁴ A kulturális emlékezetről lásd bővebben: Assmann 1999. és Ricoeur 1999.

¹⁵ Ez mutatja az értékek érzelmekre való hatását (affektivitását) és szimbolikus módját. Lásd az értékről bővebben: Welte 1983.

Március 15-e emlékének megszerkesztése 1849-ben

Március 15. emlékének megkonstruálása kétféleképpen ment végbe. Egyrészt az ünnepségek megszervezése révén, másrészt pedig újságcikkekkel próbálták felhívni a figyelmet a nagy napra. Az ünnepségeken elhangzott szónoklatokkal lehetőség nyílt a közönség közvetlen befolyásolására is. A korabeli újságok cikkei a véleményformálás kétféle módját választották: egyrészt beszámoltak az ország különböző helyein lezajlott ünnepségekről, másrészt sorba vették, értékelték az egy év eseményeit. Én arról kívánok szólni, hogyan történt a szabadságharc és az azt szimbolizáló március 15-nek az értelmezése a korabeli lapokban és ünnepi beszédek közlő aprónyomatványokban.

Március 15-e az 1849. évi sajtóorgánumban és ünnepi beszédek közlő nyomtatványokban

1849. március 15-én mind a szabadságharc hívei, mind pedig ellenségei fölhívták a figyelmet a forradalom napjára. Természetesen mindkét oldal másként és más módon minősítéssel. De még a szabadságharc hívei is pártállásuk függvényében nyilatkoztak a forradalom napjáról. Más és más tartottak fontosnak kiemelni, követendőnek tartani.

A *Figyelmező* az egyetlen az általam felhasznált lapok közt, mely kifejezetten konzervatív erőket képviselt. Windisch-Grätz pártfogása alatt kíméletlen módon támadta a magyar forradalom és szabadságharc vezetőit.¹⁶ Március 15-ét Pandora szelencéjéhez hasonlította, melyből „ádáz szenvedélyek szabadultak ki, birtokvágy, becsszomj, nemzetiségi fanatizmus, osztálygyűlölség lopózkodtak a kedélyekbe”.¹⁷ 1848 március 15-re ő is pozitív eseményként emlékezik, de az utána eltelt egy évet egyértelműen elítéli: „Minél távolabb távozott a patak forrásától, mindig zavarosabb lőn a vize!”¹⁸ A népet elcsábítottak, elvakítottak nevezi, királya ellen fordulását pedig félreértésnek értelmezi. Szerinte a nép királyához most sem hűtlen, mert „királyának véli megtartani a hazát.” Fő feladatának tartja a népet visszahódítani. A kormányt törvénytelennek nevezi, a szabadságharcosokat pedig demagógoknak.¹⁹ A *Figyelmező* szerint március 15-én ünneplés helyett inkább tort kellett volna tartani az elesett áldozatokért, a feldőlt hazáért. Szerinte e nap célja az volt, hogy az osztrák birodalmat a forradalom által széttejjék, s erre egy szegény és hiszékeny népet használtak fel. „Hisz mit tudta e nép, hogy az édes szavak alatt méreg rejlik.”²⁰ A *Figyelmező* tehát a forradalom és a szabadságharc szomorú, tragikus oldalát domborítja ki, és hangsúlyozza annak igazságtalanságát.

¹⁶ Kosáry – Németh G. 1985. 231.

¹⁷ *Figyelmező* 1849. 48. szám

¹⁸ *Figyelmező* 1849. 48. szám

¹⁹ *Figyelmező* 1849. 49. szám

²⁰ *Figyelmező* 1849. 49. szám

Az *Alföldi Hírlap* is inkább a holtakra emlékszik a nagy napon. Természetesen egészen másként, mint a Figyelmező. A debreceni *Alföldi Hírlap* a kormány Debrecenbe költözésével jutott átmenetileg fontosabb szerephez, és Kossuth híveként mérsékelt irányt követett.²¹ Azt írja, hogy a március 15-ével kezdődő új év az addigi harcnál általánosabb küzdelmet hoz. „Mi tehát még nem ünnepünk győzelmi alleluját – írja – hanem a jövőben vetjük győzelmi reményünket, s a harcmezőn elhunyt bajnok testvéreink emlékének szenteljük e napot.”²² Bár az *Alföldi Hírlap* a szabadságharcosok orgánuma s március 15-ét a magyar nemzet újjászületése napjának²³ nevezi, mégis érzünk egyfajta visszafogottságot az előbbi idézetben. Ez nem meglepő, ha ismerjük *Kossuth* álláspontját március 15-ről. Kossuth nem vett részt a debreceni hivatalos ünnepségen és a következőt írja feleségének: „Kedves Angyalom! Ti ma martius 15-két ünneplitek, mi pedig – értem seregeink – mennek a német ellen. Hogy tulajdonképpen mit ünnepelnek martius 15-kén, midőn egy kis pesti lármánál egyéb nem történt, azt nem tudom, de hogy azon a napon, mellyen a hadsereg megmenti a hazát, lesz mit ünnepelni, azt tudom.”²⁴

A többi korabeli újságban érezhetően másként írnak márc. 15-ről. Az *Esti Lapok* az eltelt egy év eseményeit tüneményes álmokképnek²⁵ nevezi, majd így ír: „Ha vissza gondolunk rá: egy év volt-e ez, vagy egy század, vagy egy átálmódott éjszaka?”²⁶ A márciusi napokat mézes heteknek, a népet istenségnek, a királyt pártütőnek tartja – szemben a Figyelmezővel, amely a magyar kormányt nevezi pártütőnek.²⁷

Az *Esti Lapok* cikkéhez hasonlóan a *Közlöny* írásai is végigveszik, és értékelik az elmúlt egy év eseményeit. Emellett viszont fontosnak tartják kiemelni a Habsburg dinasztia s a magyar nemzet több évszázados kapcsolatát. E kapcsolatot összegzi Vásárhelyi Dániel Érmihályfalva lelkésze ünnepi beszédében. Szól a Habsburgoknak a magyarokon elkövetett „igaztalan” zsarolásairól, törvénytaposásairól, esküszegéseiről. Ezután a magyar nemzetnek a királyaihoz való „példátlan hű” ragaszkodásáról beszél. Március 15-éről ezt mondja: „...ez a nap szabadítá ki nemzetünket háromszáz éves rabságából.” Sőt alább Vásárhelyi egyenesen ezredéves szabadságunk elrablásáról, a magyar faj kiirtásáról beszél.²⁸ A *Közlöny* – mely a kormány hivatalos lapja volt – más írásaiban is felhívja az olvasók figyelmét a több évszázados Habsburg-magyar ellentétre. Meltánytalannak tartja a Habsburgok viselkedését.²⁹ Ezzel szemben a Figyelmező a magyarokat tartja hálátlanoknak, akik annak a királyi széknek a fényét akarják elhomályosítani, mely „oszmán vérrrel jegyezte fel nevét a világtörténet évlapja-

²¹ Kosáry – Németh G. 1985. 233.

²² *Alföldi Hírlap* 1849. 22. szám

²³ *Alföldi Hírlap* 1849. 23. szám

²⁴ Mód 1953. 655.

²⁵ *Esti Lapok* 1849. 19. szám

²⁶ *Esti Lapok* 1849. 19. szám

²⁷ *Figyelmező* 1849. 49. szám

²⁸ *Közlöny* 1849. 62. szám

²⁹ *Közlöny* 1849. 53. szám és 55. szám

ira.³⁰ A Közlöny is szól a harc áldozatairól, de egészen más hangnemben (szinte büszkén), mint a Figyelmező és az Alföldi Hírlap. Így szól a szabadságharcosokhoz: „A ti kiömlő véretek lesz a drága pecsét szabadságunk arany bulláján.”³¹ Másik cikkében így könyörög Istenhez: „...tartsd meg uram, a szabadság fáját, s engedd, hogy a kiömlött ártatlan véreért, a kiszenvedett népeknek dúsan teremje gyümölcseit.”³² Úgy érzem, itt arról a „szép halál”-ról lehet szó, amellyel a honvéddalokban is találkozhatunk.

Hasonló a véleményem arról, amit a *Nép Barátja* ír a halott honvédekről: „Künn a harcmezőn vérel áldoznak hőseink e napért, mi pedig itthon innepélyesen béke-áldozatot nyújtunk a szabadság hatalmas istenének.”³³

A *Marczius Tizenötödike*, a pesti radikálisok orgánuma is magasztalja 1848. március 15-ét és a királyt öldöklőnek, zsarnoknak, nemzetgyilkosnak³⁴ írja le. A nép pedig az „öntudatra ébredt” jelzőt kapja. Viszont a többi laptól eltérően hosszasan és gúnyosan ír az ún. „jóhiszemű, becsületes táblabírák”³⁵-ről, akik csodálattal tekintettek az uralkodóra, aki jóváhagyta, szentesítette az áprilisi törvényeket. A lap e táblabírákkal szembeállítva szól az ún. „jobb belátásúak”³⁶-ról, melyen valószínűleg saját pártját érti. E lap kiemeli többek között azt is, hogy „a magyar honvéd örömmel hal meg inkább, minthogy elfogassék.”³⁷

A szegedi *Tiszavidéki Újság* többször utal a francia forradalomra párhuzamba hozva azt a magyar forradalommal, és írásain közvetlenül kimutathatóak a francia forradalmi eszmék. Március 15-ét a szabadság, egyenlőség és testvériség ünnepének; Kossuthot magyar Washingtonnak nevezi. Kijelenti, hogy a nép akarata Isten akarata. A szegedi Mars tér pedig – mely a március 15-i ünnepség fő színtere volt – nevével a francia forradalomra utal.³⁸

A kolozsvári *Honvéd* március 15-ről szóló írásaiban sokkal többet olvashatunk Bem dicső tetteiről, mint a többi lapokban. Nem is csoda, hiszen Erdély sorsa Bem csapatainak helytállásától függött. Bem március 11-én bevette Nagyszebent. Sok helyen – így Kolozsvárott is – éppen március 15-én értesültek e jó hírről. E látszólag véletlen egybeesést az újságokban tudatos isteni beavatkozásnak értelmezik.³⁹

Az ünnepségeken elhangzott *ünnepi beszédek* némelyikét kinyomtatták, így – mint az újságok – szélesebb körben is kifejthették befolyásukat, hiszen olyan emberek is elolvashatták ezeket, akik az ünnepségeken nem voltak jelen. A témával kapcsolatban négy ilyen aprónyomtatványt találtam.

Gerő Ákos (Greguss Ágost álneve), a szarvasi gimnázium tanára arról

³⁰ Figyelmező 1849. 49. szám

³¹ Közlöny 1849. 53. szám

³² Közlöny 1849. 54. szám

³³ Nép Barátja 1849. 9. szám

³⁴ Marczius Tizenötödike 1849. 28. szám

³⁵ Marczius Tizenötödike 1849. 28. szám

³⁶ Marczius Tizenötödike 1849. 28. szám

³⁷ Marczius Tizenötödike 1849. 28. szám

³⁸ Tiszavidéki Újság 1849. 19. szám és 20. szám

³⁹ Honvéd 1849. 67. szám, 69. szám és 72. szám

beszélt⁴⁰ a tanuló ifjúságnak, hogy fő kincsünk a szabadság, amely nélkül boldogok nem lehetünk. És mégis azóta, hogy szabadságunk felhajnallott, vagyunk kitéve a sors legkeményebb csapásainak. Minden baj, onnan ered, hogy „mi magunk sárral undokítjuk a szabadság isteni arculatát”. A szabadságharc hívei ugyanis pártokra szakadva nem tudják, milyen irányt kövessenek, nem tudnak mit kezdeni a szabadsággal. Gerő szerint legméltóbban úgy ünnepelhetjük a szabadság ünnepét, ha „tárgyalás alá magát a szabadságot vesszük”. Hiszen a szabadság nem más, mint „azon erő, melynél fogva képesek vagyunk anyagi és szellemi jólétünket akadéktalanul előmozdítani”. Ez az erő kétféle: belső és külső. Vannak, akik rendelkeznek a szabadság belső erejével, de olyan országban élnek, ahol azt nem tudják érvényesíteni. Ugyanígy nem jó, ha valaki csak külső szabadsággal rendelkezik: „mit használ neki, hogy ő az amerikai szövetség tagja vagy a francia köztársaság polgára, ha lelkét a vakság, az önzés, az álatiság bilincsei nyomják?” A valódi szabadság Gerő szerint, az erkölcsi és polgári szabadság egységéből áll. Beszéde végén kéri fiatal hallgatóit, tegyenek fogadalmat arra, hogy soha semmiféle rabság igája alá hajtani magukat nem hagyják, és arra, hogy tegyék március 15-nek ünnepét szellemi felszabadulásuk ünnepévé.

Szabados József hittanár Szegeden, a Mars téren elhangzott egyházi beszédeben⁴¹ arra hívja fel a figyelmet, hogy a magyarok hét vezére még a honfoglalás előtt szerződést kötött. „E pontokban alapítatik régi alkotmányunk s ősi szabadságunk.” A nemzet e szabadságát meg is őrizte mindaddig, amíg a mohácsi csata után a Habsburgok kerültek a magyar trónra. E királyok ugyanis esküjük ellenére többször is megsértették a nemzet szabadságát. A nemzet ezen ősi alkotmánya már nem tudja a nemzet szabadságát biztosítani, és a világ is sokat változott. Így született meg az új alkotmány 1848. március 15-én. De a király „adott szavát, mellyel a mártiusi törvényeket megerősítette, visszavonta, s a magyar nemzetet, mert jogosan nyert alkotmányából nem engedett, fegyverrel támadta meg”. Röviden vázolja az egy év eseményeit, kiemelve a magyarokat ért sérelmeket, pl.: magyar katonák külföldön tartása, idegen népfajok (rác, oláh) betelepítése, magyarok elleni felbujtása. Beszédének lényege bizonyítani, hogy „A magyar nemzetnek szabadság-harcában Isten segítő keze működik.”

Szoboszlai Pap István, református püspök a debreceni Nagytemplomban könyörgött a Mindenhatóhoz.⁴² Beszédének első részében felsorolja, mi mindenért adhat hálát a magyar a Teremtőnek: „Tudjuk mi, hogy Te hoztad ki távol világrészből e népet és Te helyhetted e megáldott földre; Te őrizted ezt itt, ezer viszontagos évnek folyta alatt; annyi idegen, rokontalan, sokszor ellenséges népnek közepette”. Majd arról beszél, hogy Isten adta a szabadság, az egyenlőség, a testvériség törvényeit a magyaroknak 1848. március 15-én, bár nem kőtáblára írva, hanem lelke sugallatával, s a magyarok ekkor e törvényeket „szívtábláik”-ról törvénykönyvük tábláira írták át. Így hálálkodik Istennek: „Aadtad nekünk törvényeit a' szabadságnak: ...hogy... ne légyen többé honunkban sem a'

⁴⁰ Gerő 1849.

⁴¹ Szabados 1849.

⁴² Szoboszlai Pap 1849.

Sion, sem a' Garizim hegyéhez kötve a' Te imádságod, de minden lélek akadály nélkül járulhasson hozzád imájával, hite és meggyőződése szerint.” Beszédének második részében elpanaszolja, hogy milyen megpróbáltatások, sérelmek érték a magyart a közelmúltban: a királyi szék és a hazánkba befogadott népek ellenséges fellépése. Kéri Istent, mint „igazságos világbíró”-t, hogy ítélkezzen a magyarok és ellenségei közt. Beszédének harmadik részében a hazáért, a kormány tagjaiért, a katonákért, az özvegyekért, árvákért, a sebesültekért és a megszállás alatt élőkért könyörög Istenhez; és végül azért, hogy március 15. legyen évszázadokon keresztül a zavartalan örömnemzeti ünnepe.

Bíró Sándor református lelkész Sepsiszentgyörgyön, a református templomban mondott ünnepi beszédet.⁴³ Miután felsorolja a háború borzalmait, kijelenti, hogy gyász helyett örvendeni kell, hiszen ma van egy esztendeje, hogy kivívtuk a szabadságot. Ezért március 15. a magyar nemzetnek legszentebb és legdicsebb napja. E nap „teremtette” a magyar minisztériumot. Franciaországot hozza fel példának, ahol Guizot, majd a „seljem pamlagokon dözsölő Francia camarilla” nem adott szabadságot a népnek, mire az szétrombolta a trónt. 1848. március 15-én a magyar nép is átlátta, hogy: „a' király is tsak ember és nem Isten, és ha bünt követ el a' nemzet ellen, méltán bünteti meg a' földön a' nemzet 's tul a' siron az Isten.” Másrészt azért ünnepeljük meg március 15-ét, mert „A' magyart jövődjé jobb léte, e' napra emlékezteti örökre.” Bíró bosszúért kiált: „Harctéren 's házakban 40,000 magyart öletett meg a' kegyelmes császári család.” Pedig a magyar nép mindig hű volt Habsburg királyaihoz, még akkor is, ha azok sorra megszegették esküjüket. Beszédét azzal zárta, hogy egyszer mind meghalunk, de nem mindegy, hogy hogyan.

A négy ünnepi beszéd közül Gerő Ákosé nem egyházi beszéd, és Istent meg sem említi. A másik három szónoklat lényege viszont az, hogy bizonyítsa: a magyarok harca igazságos önvédelem és ezért Isten a magyarokat segíti. Gerő beszédét nem jellemzi az a költőiesség (metaforák, hasonlatok), mint a többiét. Tanulságos, hogy e beszédek március 15-éhez kötik azokat a reformokat, változásokat, amelyeket az április 11-én szentesített törvények idéztek elő. Ezzel is március 15-e jelentőségét kívánták hangsúlyozni. 1849. március 15-ére, és az utána kiobbant szabadságharcra úgy kívánnak emlékezni és emlékeztetni az egyházi szónokok, mint szent eseményre.

A szabadságharc szakralizálása⁴⁴

A szabadságharc hívei a magyar szabadságharcot és forradalmat (és azok eszméit) isteni eredetűnek nyilvánították. Ezáltal egy polgári forradalom és két keresztény nép fegyveres küzdelme – tehát egy profán esemény! – emelkedik szakrális szintre. A történeti idő egy része – 1848. március 15-től 1849. március 15-ig – üdvtörténeti távlatba kerül. A szabadságharc szentté válik.

⁴³ Bíró 1849.

⁴⁴ Lásd még erről: Erdélyi 1999.

A szabadságharc szakralizálása az újságokban kétféleképp történt: egyrészt az ünnepegekről szóló leírásokban találhatunk rá példát, másrészt maguk a cikkírók kijelentései, könyörgései révén.

A *Közlöny*ben olvashatjuk, hogy Érmihályfalván, egy nemzeti zászlót és egy Kossuth-arképet vittek az imaházba; az egyházi beszéd elején, közepén és végén pedig Kossuthot és a sereget éltették.⁴⁵ Más cikkében azt olvashatjuk, hogy Isten a szabadság Istene.⁴⁶ Ő ültette el a szabadság fáját és ápolta azt sötét századokon át.⁴⁷ A *Közlöny* még az időszámítás kezdetét is 1848. március 15-éhez köti. Azt olvashatjuk, hogy ha a szabadságot kivívják a magyarok, akkor március 15-től fogják számolni éveiket, mert „E napon lett testté az ige, e nap a nép megváltásának napja, ezért e napot megülje minden nép: mert ez az emberiség ünnepe.”⁴⁸ S így a szabad népek is e naptól fogják számolni éveiket. Máshol így ír: „Ez a’ nap vezette ki népünk millióit a’ szolgaság házából, ’s vezette be az ígéret földére.”⁴⁹ „Áldott léssen a’ te emlékezeted mindörökké” – írja március 15-éről.⁵⁰ Kijelenti, hogy Isten kedvelt népe vagyunk.⁵¹

A *Honvéd* Istennel kapcsolatos kijelentéseire inkább az alázat jellemző. Isten áldását kéri a cikkíró Bemre, amiért az bevette Szebent.⁵² Majd alább Bemet Erdély őrangyalának nevezi, akit a „magyarok istene” választott ki avégből, hogy a polgári szabadság érdekében munkálkodjon. Itt is megjelenik a Kossuth-kép, mint ünnepi kellék: Kolozsváron este a színházban, miután elénekelték Kölcsey Himnuszát, egy „allegorai ábrázolat” azt mutatja, hogy „miként nyomja a’ gonosz szellem poklok fenekére a’ két fejű sast ’s tűnik elő varázs fényben Kossuth élet nagyságu képe a’ felhők megül”.⁵³ Március 15-ét a népszabadság föltámadásának évnapjának nevezi.⁵⁴ A naszódi ünnepegen az egyik szónok „kitűrésre inté a’ jelenlevőket, bizván a’ örök isten tántoríthatatlan igazságában, melly a’ magyar nemzetet ezen szent harcában bizonyos győzelemre ’s állandó békére vezetendi”.⁵⁵ Más írásában Isten a szabadság, testvériség és egyenlőség Istene.⁵⁶

A *Tiszavidéki Újság*ban hasonlóan az áll, hogy a magyar szentháromság: a szabadság, egyenlőség és testvériség.⁵⁷ A forradalmárok tevékenységét megváltásnak nevezi, mely még befejezetlen. Más írásában kijelenti, hogy a nép akarata Isten akarata.⁵⁸ Egyik cikke azzal kezdődik, hogy a haza és annak fiai

⁴⁵ *Közlöny* 1849. 62. szám

⁴⁶ *Közlöny* 1849. 66. szám és Szabados 1849. 7.

⁴⁷ *Közlöny* 1849. 54. szám

⁴⁸ *Közlöny* 1849. 54. szám

⁴⁹ *Közlöny* 1849. 62. szám

⁵⁰ *Közlöny* 1849. 53. szám

⁵¹ *Közlöny* 1849. 54. szám

⁵² *Honvéd* 1849. 67. szám

⁵³ *Honvéd* 1849. 67. szám

⁵⁴ *Honvéd* 1849. 74. szám

⁵⁵ *Honvéd* 1849. 69. szám

⁵⁶ *Honvéd* 1849. 69. szám

⁵⁷ *Tiszavidéki Újság* 1849. 19. szám

⁵⁸ *Tiszavidéki Újság* 1849. 20. szám

élni fognak örökké, mint az Isten, és hogy e nap nemzeti feltámadásunknak nagy napja.⁵⁹

Az *Esti Lapok* cikkírója kissé zavarosan előbb arról ír, hogy az új ismeretlen istenség, a nép, kinek hatalma akkora, mint hajdan a kereszté, kioltja a bálvány istenek életét. Majd alább azt írja, hogy Isten csak egy van, és nem hagyja el a magyarokat, sőt ő maga harcol az osztrákok ellen: „Harcz kezdődék Isten és ördögök között.”⁶⁰ Van olyan cikke, ahol Bem „megváltó apánk”⁶¹-ként szerepelt.

A *Marczius Tizenötödike* egyik cikkírója (Erdélyi József) hosszú cikkében csak pár szót szentel Istenre. Azt írja, hogy bár a zsarnok király a „vallást” megpróbálta megvesztegetni, ennek ellenére a „vallás emberei zászlóink alatt küzdenek”, és az Isten felettünk öröködik.⁶² Egy másik cikkíró felháborodva szól arról, hogy képviselők egy csoportja Istent és hazát feledve kártyás „compania” -t alakított, és az Isten s haza bosszúsággal fordul el e társaságtól.⁶³

Az *Alföldi Hírlap* cikkeiben sorra beszámol arról, hogy értesüléseik szerint hol tartottak megemlékezést, és hogy e megemlékezéseken hogyan zajlott az isztentisztelet. Felháborítónak tartja, hogy Munkácson ünnepi beszéd helyett a papok gyászmisét tartottak.⁶⁴ Szentesen pedig a római katolikus pap megtagadta az egyházi szónoklat megtartását.⁶⁵ Más cikkében kéri Istent, hogy adjon a hazának továbbra is oly derék fiaikat, kik életüket is készek feláldozni a szabadságharcért.⁶⁶

A *Nép Barátjában* egyetlen rövid cikket⁶⁷ találtam, mely az évfordulóval foglalkozik. E cikk viszont nagyon lelkesítő. Így kezdi: „Üdvözlünk szent napja a’ magyar szabadságnak, ’s üdvözlünk imádott istenség, ki ránk virasztád hazánknak e’ fő innepét!” Március 15-ét a magyar nemzet feltámadásának napjának nevezi, istent pedig a szabadság hatalmas istenének

A *Figyelmező* nem vonja bele Istent a két nép vizsályaiba, és hosszú cikke végén csak ennyit ír: „Adja isten, hogy az ige mielőbb testté legyen!”⁶⁸ Természetesen csak az általam vizsgált cikkekre merem ezt mondani.

Az örökül hagyott ünnep

Összegzésként elmondható, hogy a cikkek nagy része, a szónoklatoknak pedig mindegyike március 15-ét értelmezi – némelyik igen hosszasan –, és az ünnepségekről szóló tudósítások is legtöbbször a nap jelentőségének meghatározásá-

⁵⁹ Tiszavidéki Újság 1849. 23. szám

⁶⁰ Esti Lapok 1849. 19. szám

⁶¹ Esti Lapok 1849. 24. szám

⁶² Marczius Tizenötödike 1849. 28. szám

⁶³ Marczius Tizenötödike 1849. 34. szám

⁶⁴ Alföldi Hírlap 1849. 29. szám

⁶⁵ Alföldi Hírlap 1849. 34. szám

⁶⁶ Alföldi Hírlap 1849. 22.szám

⁶⁷ Nép Barátja 1849. 9. szám

⁶⁸ Figyelmező 1849. 48. szám

val kezdik beszámolójukat. Ez nem is csoda, hiszen a szabadságharc ekkor még javában folyt. Az ünnepelés a harc szerves részét képezte: annak egyik megnyilvánulási formája volt ideológiai síkon. Március 15-e eszméjét és megünneplésének hagyományát tehát a szabadságharc hívei alkották meg először és hagyták ránk örökül.

Az 1849. évi ünnepekkel kapcsolatos korabeli levéltári forrásokat elemezve elmondhatjuk, hogy március 15-e megünneplésének legfőbb funkciója egyrészt a szabadságharc elveinek minél nagyobb tömegekkel való megismertetése, másrészt a következő generációkkal való elfogadtatása volt. Gerő Akos is azért tartja szükségesnek, hogy az ifjúság a „többnyire balul értett” szabadság fogalmával tisztába jöjjön, mert a jövőben ők lesznek a haza szabadságának „fentartói, oszlopai”.⁶⁹ A szabadságharc hívei fáradhatatlanul munkálkodtak március 15-e halhatatlanná tételén. Sokat gondoltak a jövőre a visszaemlékezések kapcsán: a jövő Magyarországra, a jövő generációkra. Az *Esti Lapok*⁷⁰ és az *Alföldi Hírlap*⁷¹ cikkeiben remélik, hogy 1850. március 15-én már a nemzet kivívott függetlenségét ünnepelhetik meg. A *Figyelmező* nyilván másként képzei el a jövőt. Ő is reméli, hogy egy év múlva az országban béke lesz, de a békét úgy tudja elképzelni, hogy a „nép s ifjú fejedelme között újra tartós és erős frigy leend...”⁷² A *Tiszavidéki Újságban* az áll, hogy hazánk életében március 15-e örök emléküvé emelkedett fel⁷³, egy másik cikkében pedig március 15-e évenkénti megünnepléséről ír⁷⁴. Szoboszlai Pap István és Szabados József ugyanezért könyörög a Mindenhatóhoz; a Közlöny pedig egyenesen arról ír, hogyha a szabadságát a nemzet kivívja, akkor március 15-étől fogja éveit számolni.⁷⁵ „Emlékezzetek sokszor e’ napra, és imádjátok Istent, hogy még sokszor megünnepelhessük, és pedig békében, szabadon a’ nemzet gazdag nagyságában” – olvashatjuk a *Nép Barátjában*.⁷⁶

Irodalom

Források

- Alföldi Hírlap, 1849. (Országos Széchenyi Könyvtár, a továbbiakban OSZK)
Bíró Sándor: Tábori szónoklat martius 15-én 1849-be. Mondatott- Rétyi és Tábori szonok által. Sepsi Szent Györgyön a Reformátusok Templomában. Brassó 1849. (OSZK)
Esti Lapok, 1849. (OSZK)

---

⁶⁹ Gerő 1849. 4.

⁷⁰ Esti Lapok 1849. 19. szám

⁷¹ Alföldi Hírlap 1849. 22. szám

⁷² Figyelmező 1849. 48. szám

⁷³ Tiszavidéki Újság 1849. 23. szám

⁷⁴ Tiszavidéki Újság 1849. 20. szám

⁷⁵ Közlöny 1849. 54. szám

⁷⁶ Nép Barátja 1849. 9. szám

Figyelmező, 1849. (OSZK)

Gerő Ákos beszéde a szabadságról. Tartva Martius tizenötödikének első évnapiján az ifjúság előtt. Szarvas 1849. (OSZK)

Honvéd, 1849. (OSZK)

Közlöny, 1849. (Somogyi Könyvtár, Szeged)

Marczius Tizenötödike, 1849. (OSZK)

MÓD Aladár főszerk.

1953 *Kossuth Lajos összes munkái XIV.* Akadémiai Kiadó, Budapest

Nép Barátja, 1849. (OSZK)

(Szoboszlai) Pap István: Márczius tizenötödiki év fordulati országos ünnepély alkalmával a debreceni helv. hitv. egyház nagy templomában előmondott könyörgés. Debrecen, 1849. (OSZK)

Szabados József: Egyházi beszéd, melyet 1849. évi martius 15-én, midőn új alkotmányunk évünnepe tartanék, Szegeden a Mars téren mondott. Szeged, 1849. (Somogyi Könyvtár)

Tiszavidéki Újság, 1849. (Somogyi Könyvtár)

Feldolgozások

ASSMANN, Jan

1999 *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban.* Atlantisz Könyvkiadó, Budapest

BODÓ Julianna

1995 Március 15. Csíkszeredában, in: Túrós Endre szerk. *Változásban? Elemzések a romániai magyar társadalomról.* Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda

ERDÉLYI MÓNICA

1999 Az első évforduló: 1849. március 15. – a korabeli sajtó tükrében. In: *Honismeret* 1999/4. 53–60. (Bővített változatát lásd: Erdélyi Mónika: Egy nemzeti ünnep születése. 1849. március 15. in: *Belvedere Meridionale* XII. évf., 1–2. sz.)

FEISCHMIDT Margit – BRUBAKER, Rogers

1999 Az emlékezés politikája. Az 1848-as forradalmak százötven éves évfordulója Magyarországon, Romániában és Szlovákiában. *Replika*, 1999. szeptember 67–88.

FIRTH, Raymond

1983 A „szimbólum” jelentése, in: Hoppál Mihály – Niedermüller Péter szerk. *Jelképek – kommunikáció – társadalmi gyakorlat.* Válogatott tanulmányok a szimbolikus antropológia köréből. Tömegkommunikációs Kutatóközpont. Tanfolyamok. Budapest, 187–197.

GERŐ András

1998 *Az államosított forradalom. 1848 centenáriuma.* Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest

GERŐ András

1993 Március 15. Fejezetek a nemzeti szabadságünnep hányatott töredékéből, in: Gerő András: *Magyar polgárosodás.* Atlantisz Könyvkiadó, Budapest

GYARMATI György

1998 *Március hatalma – a hatalom márciusa. Fejezetek március 15. ünnepelésének történetéből.* Paginarum, Budapest

HOFFER Tamás

1992 Harc a rendszerváltásért szimbolikus mezőben. 1989. március 15-e Budapesten. *Politikatudományi Szemle 1:* 29–51.

HOPPÁL Mihály – NIEDERMÜLLER Péter

1983 Társadalmi értékrend és szimbolikus kommunikáció, in: Hoppál Mihály – Niedermüller Péter szerk. *Jelképek – kommunikáció – társadalmi gyakorlat.* Válogatott tanulmányok a szimbolikus antropológia köréből. Tömegkommunikációs Kutatóközpont. Tanfolyamok. Budapest, 258–278.

HORVÁTH György

1996 Március 15-e a vajdasági magyar sajtóban. *Regio 1996/4.* 133–157.

KOSÁRY Domonkos – NÉMETH G. Béla szerk.

1985 *A magyar sajtó története II/1 1848-1867.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

NÉMEDI Dénes

1997 Március 15. Az ünnep és sajtója, in: Szabó Márton szerk. *Szövegvalóság. Írások a szimbolikus és diszkurzív politikáról.* Scientia Humana. Budapest, 239–261.

PLAINER Zsuzsa

2001 1848 emlékezete egy helyi társadalomban. Nagyvárad, 1998. március 15. *Regio 2001/1.* 92–110.

RICOEUR, Paul

1999 Emlékezet – felejtés – történelem, in: Thomka Beáta szerk. *Narratívák 3. A kultúra narratívái.* 51–68.

SZABÓ Róbert

1998 Politikai propaganda és történelmi ünnep. Adalékok az 1948. márciusi centenáriumi ünnepségek történetéhez. *Történelmi Szemle 1998/3–4.*

WELTE, C. R.

1983 Az egyéni, a kulturális és az általános emberi értékek kölcsönhatása, in: Hoppál Mihály – Niedermüller Péter szerk. *Jelképek – kommunikáció – társadalmi gyakorlat.* Válogatott tanulmányok a szimbolikus antropológia köréből. Tömegkommunikációs kutatóközpont. Tanfolyamok. Budapest, 111–124.

Mónika Erdélyi

A National Holiday is Born: 15th March, 1849

The present study analyses the first anniversary of one of the historical commemorations of Hungarians: 15th March. On the one hand, the study examines what 15th March meant for the people during the war of independence. On the other hand, it tries to give a summary of the organization of the commemorations in 1849 and the symbols pervading and structuring them.

The analysis relies mostly on archival sources (mainly on official papers of the time and some printed publications of commemorative speeches). During the examination of the sources it became evident that, as early as 1848/49, 15th March, 1848 was considered to be the symbol of the war of independence. That's why the first anniversary had a special significance. The annual celebration of 15th March was handed down to posterity by the adherents of the war of independence.